

Олена ЄМЕЦЬ,

методист інформаційної та видавничої діяльності
Чернігівського обласного інституту післядипломної
педагогічної освіти імені К. Д. Ушинського

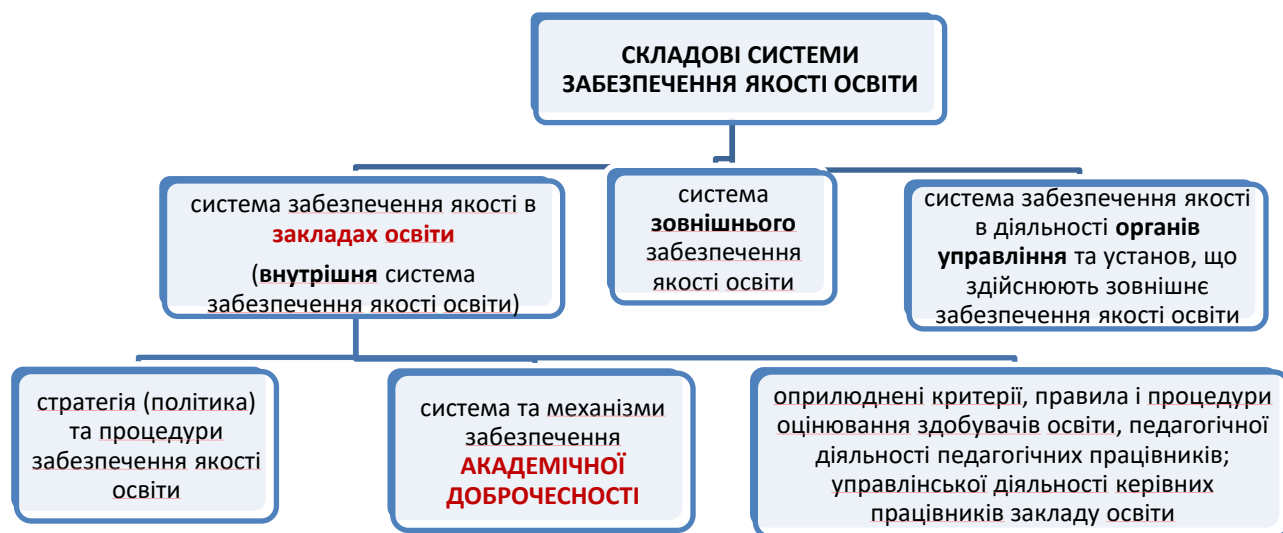
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК СКЛАДНИК ЯКІСНОЇ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*Шукаючи людей, щоби найняти на роботу, звертайте увагу
на три якості: доброчесність, інтелект та енергію.
Якщо в них немає першої, дві інші вб'ють вас.*

Ворен Баффетт, американський інвестор
(6 місце за версією Forbes, 2024)

Провідною метою кожної освітньої реформи, у тому числі й нинішньої НУШ, є підвищення якості освіти. Якість освіти залежить від змісту освіти, форм і методів навчання, матеріально-технічної бази, кадрового складу. Важливою передумовою якісної освітньої діяльності, здобуття якісної освіти, забезпечення довіри до результатів навчання, а також формування поваги до честі і гідності людини є академічна доброчесність.

Система та механізми забезпечення академічної доброчесності є елементом внутрішньої системи забезпечення якості освіти (Стаття 41 Закону України «Про освіту»).

Поняття академічної доброчесності впроваджується в процес навчання в закладах освіти протягом останніх семи років, а саме із 2017 року, коли був прийнятий Закон України «Про освіту», де академічна доброчесність є закріпленою нормою.

Закон України «Про повну загальну середню освіту», прийнятий 2020 року, містить норму щодо забезпечення академічної доброчесності у сфері загальної середньої освіти. Зокрема, законом встановлений обов'язок учнів та вчителів дотримуватись академічної доброчесності та види відповідальності за виявлені факти її порушення. Забезпечення дотримання принципів академічної доброчесності в школі покладено на керівників закладу.

Доброчесність у навчанні набуває особливої актуальності в Україні, де академічна культура ще формується та набирає силу. Адже глобальний розвиток технологій відкрив широкий доступ до інформації, це стало не тільки кроком вперед до прогресу і загальної інформатизації, але й породило практику інтелектуальних правопорушень шляхом привласнення чужих ідей, думок (у школі – це масове списування, несамотійне виконання завдань, плагіат, необ'єктивне оцінювання, хабарництво тощо).

Від рівня дотримання академічної доброчесності усіма учасниками освітнього процесу буде залежати якість знань здобувачів освіти та довіра до них. Оскільки ті вміння й навички, які формує академічна доброчесність, практичні й необхідні для самореалізації в будь-якій сфері:

- уявлення про значущість власної думки, переконання і вчинку, і водночас, повага до думок, переконань і вчинків інших людей (толерантність);
- здатність до самостійного критичного і творчого мислення та самостійного (нешаблонного) виконання завдань;
- уміння раціонально організовувати свій час;
- розуміння, що кожна думка, кожен твір, текст має свого автора, що передбачає повагу до цього автора;
- вміння опрацьовувати різномірну інформацію, а також висловлювати і належно оформлювати свої думки письмово та усно; працелюбність;
- готовність до відстоювання своєї позиції, навіть долаючи труднощі; самодисциплінування тощо.

Наразі є лише окремі норми в законах, які частково вирішують наявні проблеми, не системно, без розкриття глибинного змісту і забезпечення правової визначеності. 06 червня 2024 року Верховна Рада України за результатами розгляду в першому читанні прийняла за основу Проект Закону «Про академічну доброчесність» (реєстр. № 10392 від 08.01.2024), який має на меті зростання культури академічної доброчесності в усіх закладах освіти і наукових установах, утвердження цінностей академічної доброчесності як в академічному середовищі, так і в суспільстві загалом. Прийняття Закону стане історичним кроком, оскільки аналогів йому не існує в жодній державі європейського простору.

Стаття 1 першого розділу Проекту визначає академічну доброчесність як сукупність цінностей, принципів і заснованих на них правил, якими мають керуватися суб'єкти академічної діяльності під час провадження такої діяльності.

У Новому Проекті Закону України «Про академічну доброчесність» визначено базові цінності академічної спільноти: **чесність**, **довіра** до результатів академічної діяльності, **повага** до честі та гідності своєї та інших членів академічної спільноти, **справедливість**, послідовне та неупереджене реагування на порушення академічної доброчесності, **відповідальність** суб'єктів академічної діяльності перед собою, один перед одним і перед суспільством за результати своєї академічної діяльності, **рішучість** у формуванні та утвердженні культури академічної доброчесності, **смівливість** у відстоюванні академічних цінностей (Розділ I. Частина 1. Стаття 4).

Стосовно шкільного середовища, учні набувають цих цінностей і поведінки від дорослих і ровесників, зокрема через розуміння принципів академічної доброчесності. Адже діти не народжуються з чесністю чи поведінкою, яку ми з нею асоціюємо. Вона формується через процес впливів з усіх сфер життя дитини. Коли учні вчать чесності в класі, це допомагає їм застосовувати подібні принципи в інших аспектах свого життя.

Створення культури доброчесності в класі демонструє «Компас переваг – шляхів до успіху» (Мерилін Прайс-Мітчелл, психолог розвитку Інституту соціальних інновацій Університету Філдінга).

Принципи академічної доброчесності викладені в зазначеному Проекті Закону «Про академічну доброчесність» (Розділ I. Частина 2. Стаття 4):

1) пріоритет забезпечення дотримання академічної доброчесності здобувачів освіти методами навчання, виховання, стимулювання і заохочення;

2) публічність інформації про правила академічної доброчесності, види порушень академічної доброчесності та відповідальності за них;

3) нетерпимість (нульова толерантність) до будь-яких проявів порушень академічної доброчесності;

4) повага до результатів академічної діяльності (авторства) іншої людини та непорушність права інтелектуальної власності;

5) уникнення конфлікту інтересів.

Посилення уваги до дотримання настанов академічної доброчесності, їх усвідомлення демонструє низка змін до законодавчих актів України. Так, порушення академічної доброчесності педагогічним, науково-педагогічним працівником у випадках, передбачених законом може стати додатковою підставою розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця; забороняється рекламувати послуги зі створення (написання, допомоги у створенні тощо) академічних творів або їхніх частин, що передбачають наступне відчуження або приписування авторства на відповідний академічний твір (чи його частину); за порушення академічної доброчесності до педагогічних працівників можуть бути застосовані додаткові види санкцій:

1) відсторонення від проведення процедур та заходів забезпечення якості освіти, вступних іспитів, олімпіад, турнірів, конкурсів, змагань та інших заходів змагального характеру;

2) недопущення строком від одного до трьох років до позачергової атестації, що має на меті підвищення кваліфікаційної категорії або присвоєння педагогічного звання;

3) позбавлення будь-яких видів заохочень (заохочувальних виплат, нагород тощо) протягом одного року (Розділ IV. Стаття 22).

Для педагогічних працівників Проєкт визначає основні засади академічної доброчесності (Розділ II. Стаття 5):

- дотримуватися цінностей, принципів і правил академічної доброчесності;
- ставитися з повагою до здобувачів освіти;
- ґрунтувати власну діяльність на надійній і достовірній інформації;
- перевіряти надійність і достовірність інформації, яка надається;
- чітко окреслювати очікувані результати навчання;
- опрацьовувати і доброчесно оцінювати навчальні роботи здобувачів освіти;
- власним прикладом сприяти формуванню академічної доброчесності;
- вчасно, неупереджено і невибірково реагувати на будь-які прояви порушення академічної доброчесності.

Дотримання академічної доброчесності здебільшого асоціюють з перевіркою на плагіат і правилами цитування, але транслювати принципи доброчесності необхідно повсякчас.

Під час вивчення математики академічна доброчесність може покращити результати навчання, адже математика – це про правильну відповідь. Саме на уроках математики учні вперше починають працювати з даними, а подальші навчальні курси продовжують розвивати культуру роботи з ними. Якісна робота в цьому напрямку – попередження можливих проявів порушень академічної доброчесності, адже гарантування достовірності даних – невід’ємна частина такої культури.

На уроках іноземної мови можна використовувати тексти для читання, аудіювання, відео про доброчесність та її порушення й водночас вчити мову. Історія – це також про чесноти, довіру, роль особи і як це впливає на суспільство, групи, події. Також можна говорити про те, що замовчувалося, де спотворювалися факти і якими були наслідки. У творах можуть бути закладені теми про доброчесність. Можна також обговорювати різницю між дійсними історичними подіями й художньою проєкцією.

На уроках фізичної культури можна демонструвати учням на практиці залежність між дотриманням певних правил і кінцевим результатом. Спорт – це специфічна царина людського буття, де поняття «чесно»/«нечесно» по-особливому виразні. Тому пропонуються такі напрями вивчення доброчесності: популяризація (принцип чесної гри, засад олімпізму, біографій видатних українських і зарубіжних спортсменів); ознайомлення із фактами, коли спортсменів позбавляли звань і нагород через виявлені випадки не доброчесної поведінки.

Для **здобувачів** освіти Проєкт регламентує основними засадами академічної доброчесності дотримання у своїй навчальній діяльності цінностей, принципів і правил академічної доброчесності та самостійного виконання кожного навчального завдання (Розділ II. Стаття 7).

Для уникнення списування учнем формування завдань учителем не повинно провокувати порушень доброчесності, наприклад: не задавати багато письмових робіт, складати завдання відповідно до рівня учнів, давати креативні завдання, застосовуючи при цьому третій і вище рівні таксономії Блума. Адже завдання на рівнях **знання** й **розуміння** за своєю специфікою легко надаються до копіювання відповіді в інтернеті, і перед спокусою такого недоброчесного виконання учневі важко встояти. Формулювання завдання вищого рівня (**застосування, аналіз, синтез**) все одно обов’язково передбачає реалізацію знань, умінь і навичок, отриманих на попередніх рівнях. **Оцінювати** певну інформацію неможливо без знання, розуміння й здатності застосовувати певний матеріал, а також без навичок аналізу й синтезу отриманої інформації. Під час дистанційного навчання – формувати завдання так, щоби не було звідки списати. Хоча це складно, набагато легше скласти тест, використовуючи дати чи визначення термінів. Значно складніше скласти кейсове завдання.

Отже, головним для педагогів для протидії плагіату є:

- Поширення знань про авторське право, правила цитування.
- Виховання поваги до автора.
- Проєктні, творчі, креативні завдання для перевірки знань.

- Давати домашні завдання не з підручника.
- Виховувати відповідну культуру протидії плагіату.

Культура академічної доброчесності, як і реформа Нової української школи, ґрунтується на концептуальних засадах реформування середньої школи: цінностях педагогіки партнерства між учнем, учителем і батьками, поваги до особистості, діалогу та довіри у стосунках.

Батьки як повноцінні учасники освітнього процесу зобов'язані формувати у своїх дітей усвідомлення необхідності керуватися цінностями та дотримуватися принципів і правил академічної доброчесності; заохочувати та стимулювати власних дітей до дотримання ними академічної доброчесності (*Розділ III. Стаття 13*).

Поради для сім'ї, як виховати доброчесність: бути прикладом для дитини, не допускати плагіату; дозволити своїм дітям помилятися; розуміти, що оцінка – це не вирок; вислухати та підтримати дитину; вірити в свою дитину; довіряти вчителю та поважати його.

Наразі питання формування академічної доброчесності в школі є актуальним і необхідним, адже у вищих навчальних закладах існує недовіра до результатів навчання в школі.

Із 2010 р. при вступі до ЗВО почав враховуватися середній бал атестата (питома вага не більше 10 % конкурсного балу). Під час проведення вступної кампанії 2025 року МОН не планує використовувати середні бали раніше здобутих документів про освіту.

Подальше централізоване виготовлення золотих і срібних медалей для випускників ЗЗСО за кошти державного бюджету є недоцільним, вважає *Голова комітету Верховної Ради з питань освіти, науки та інновацій Сергій Бабак*, із низки причин:

1) Кількість медалістів зростає вражаючими темпами (у 2019 р. було 11,4 тис. медалістів, а у 2024 – 24,8 тис. Це 9,5 % від загальної кількості випускників. Кожен десятий – медаліст. Показники у Чернігівській обл. – 9,8% медалістів).

2) Списки медалістів формуються та передаються в лютому-березні, тобто наперед визначено, що тисячі потенційних медалістів будуть дотягувати оцінками до кінця року, навіть якщо вони перестануть сумлінно вчитися. Тобто процедура замовлення сприяє недоброчесності.

3) Із 2015 року золота чи срібна медаль не дає жодних переваг під час вступу.

Якщо врахувати, що в цей період тривала пандемія COVID-19, а з 2022 року триває повномасштабне вторгнення, частина дітей навчаються дистанційно, і усі дослідження показують зниження рівня якості освіти та суттєві освітні втрати, то можна стверджувати, що сьогодні збільшення кількості медалістів не відображає реальний стан освіти.

Виховання академічної доброчесності може бути успішним, якщо воно відбувається цілеспрямовано, наполегливо, але не нав'язливо, якщо цінність академічної доброчесності для здобувача освіти перетвориться на внутрішню потребу. Це можливе за умови, якщо вчителі та батьки зможуть зробити доброчесність привабливою, за висловом Василя Сухомлинського, створять позитивну мотивацію до її формування, а не залякають негативними наслідками її недотримання.

Дотримання академічної доброчесності в школі – елемент підготовки конкурентоспроможного людського капіталу, можливість інноваційного розвитку країни, самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 №2145-VIII. Стаття 42 «Академічна доброчесність» URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page3>
2. Про академічну доброчесність. Проект Закону України від 08.01.2024. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43481>
3. <https://academiq.org.ua/novyny/dobrochesna-matematyka/>
4. <https://www.edutopia.org/profile/marilyn-price-mitchell-phd>